

Веренич Олена Володимирівна

Докторант кафедри управління проектами, ORCID: 0000-0003-0972-6361

Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ МЕНТАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

***Анотація.** Розглянуто елементи ментального простору. На основі цього запропоновано концептуальну модель формування ментального простору. Досліджено чинники, які впливають на його формування. Виокремлені основні інформаційні одиниці. Досліджено та запропоновано використання мемів для опису інформаційних одиниць, якими оперують ментальні простори. Окреслено напрями подальших наукових досліджень щодо оцінки кількості, якості та структури мемів, які формують ментальний простір.*

***Ключові слова:** проект; програма; управління проектами; ментальний простір; інформаційна одиниця; мем*

Вступ

Сьогодні, коли країна знаходиться у стані економічної кризи, подальше існування держави Україна повністю залежить від реалізації реформ у різних соціальних, економічних та політичних сферах. Кожна реформа – це певні зміни у певних сферах життя, що торкаються функціональних основ, або перетворень, які інтегруються у життя законодавчим шляхом. Кінцевим результатом будь-якої реформи – є укріплення та оновлення державних основ. Реалізація будь-якої реформи починається із визначення проблем на рівні держави та суспільства, які необхідно вирішити задля зміни дійсності у визначеному напрямку. Успіх реалізації реформ є необхідною умовою трансформації та розвитку держави у майбутньому.

Фактично, за своєю суттю та способом реалізації, реформи можна розглядати як портфелі програм, які складаються із проектів, що реалізуються на рівні міжнародного співробітництва за рахунок міжнародної підтримки.

Постановка проблеми дослідження

Успішна реалізація реформ потребує принаймні наявності чотирьох чинників:

- значних грошових коштів;
- кваліфікованого управлінського персоналу;
- рішучих дій на зміни на рівні керівництва держави та виконавчих органів влади;
- зацікавленості громадськості у реалізації реформ.

Останнім часом Європейське співтовариство, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку та інші закордонні фінансові установи погоджуються допомогти Україні у реалізації реформ шляхом виділення необхідних

фінансових засобів. Громадськість зацікавлена у впровадженні реформ. Керівництво держави та виконавчих органів демонструє прихильність щодо реалізації процесу реформування та демонструє певні кроки щодо здійснення цих намірів. Можна стверджувати, що маємо як український, так і залучений з-за кордону кваліфікований управлінський персонал. Маємо відповідний досвід впровадження змін та реформ на рівні держави за рахунок реалізації низки проектів та програм, наприклад, реформування податкової системи, створення єдиної державної реєстраційної системи, створення Національної кадастрової системи, перетворення 4-го енергоблоку Чорнобильської АЕС у екологічно безпечну систему тощо.

Проте реалізація та впровадження проектів та програм такого рівня, якими безсумнівно є будь-які реформи, стикається із ще одним важливим чинником, який безпосередньо впливає на ефективність впровадження – однозначне взаєморозуміння визначених цілей, задач реалізації проекту чи програми та однозначне використання цього на рівні управління, а саме на рівні управління взаємодією, тобто на рівні ментального простору.

Виокремлення такого чинника базується на практичному досвіді реалізації міжнародних проектів та програм. Різні, а часом і неоднозначні, бачення цілей, задач та підходів щодо реалізації проектів із залученням міжнародних експертів як на рівні виконавців, так і на рівні фінансуючи-контролюючих органів, призводить до уповільнення, а часом і знаходження на межі неуспішного завершення, реалізації проекту. Такі суттєві «непорозуміння» з'являються через наявність різних факторів впливу, зокрема, наявності різних підходів управління, взаємодії, комунікації, управління знаннями та культури сторін, що беруть участь у реалізації проекту та програми.

Наявність єдиного розуміння та застосування єдиних шаблонів щодо управління ментального простору [10], виокремлення та перетворення прихованих знань у наявні знання [1; 2], врахування особливостей менталітету (культури) [3] значно полегшало б та покращило б впровадження проектів та програм та дозволило б скоротити терміни реалізації певних процесів без втрат часу на врегулювання непорозуміння. З іншого боку формалізація отриманих знань та створення корпоративних цінностей дозволило б покращити реалізацію подібних проектів, зменшивши терміни реалізації за рахунок збільшення активів знань [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Реалізація будь-якого проекту чи програми здійснюється за рахунок взаємодії між учасниками проекту чи програми та зацікавленими особами. Якість та ефективність такої взаємодії є суттєвою для успіху реалізації проекту чи програми. Тому, останнім часом багато досліджень присвячено саме взаємодії між учасниками та зацікавленими сторонами проекту або програми під час реалізації проекту або програми. В роботах розглядаються проблеми управління взаємодією, проводяться дослідження ментального простору для проектів та програм різного спрямування, аналізується вплив культури на процеси реалізації проектів та програм, пропонуються підходи щодо формування ментального простору проектів та програм різного спрямування, аналізується створення організаційного знання (бази знань), перетворення знань, а також досліджується ціннісно-орієнтоване управління взаємодією в проектах [8]. Вищезазначеним проблемам присвячено ряд наукових статей та досліджень, розділів у монографіях, публікацій на конференціях та досліджень на здобуття наукових ступенів, авторами яких є професори Нонакі, С.Д. Бушуєв, В.А. Рач, Н.С. Бушуєва, Ю.М. Тесля, а також Дж.Р. Тернер, С.І. Неізвесний, О.М. Медведева, М.Н. Куценко.

Аналіз останніх публікацій та досліджень показує, що формування ментального простору є важливою проблемою під час ініціювання та реалізації проекту або програми. Оскільки в процесі реалізації проекту або програми бере участь значна кількість людей, які мають різні знання у різних сферах, вони повинні націлити свої зусилля на досягнення єдиної мети та отримання єдиного загального запланованого результату. Тому формування ментального простору повинно враховувати різні аспекти як діяльності, так і соціокультурного середовища усіх, хто долучається до впровадження проекту або програми [9].

Мета статті

Як було зазначено вище, ментальний простір грає важливу роль під час реалізації проекту чи програми. Формування такого простору базується на практичному досвіді проектного менеджера, що залежить від його рівня професійних знань. Проте, на основі отриманого досвіду можемо виділити основні чинники формування такого простору та формалізувати підходи щодо створення ментального простору. Метою статті є представлення формалізованого опису формування ментального простору у вигляді концептуальної моделі.

Розробка концептуальної моделі ментального простору

Реалізація будь-якого проекту або програми здійснюється на управлінських засадах. Управління проектами та програмами розглядається як деяка технологія, яка має набір певних послідовних дій, що обов'язково приведуть до успіху. Проте «проектний підхід – творчий підхід» [5]. Т.ч. основними компонентами компетентності проектного менеджера стають знання, навички та творчий підхід у різних сферах діяльності, як проектній, так і суміжних областях, особливо у сфері здійснення та налагодження комунікативних зв'язків, оскільки комунікативна складова роботи проектного менеджера складає близько 75% [6].

Проектний менеджер весь час працює з просторами певних знань та навичок, які належать як до фахової сфери, так і суміжних та нових для проектного менеджера сфер діяльності. Фактично весь час відбувається робота з ментальним простором проекту або програми, ментальним простором зацікавлених осіб, ментальним простором самого проектного менеджера/команди проекту або програми.

Це означає, що здійснюючи управління проектом або програмою, проектний менеджер весь час управляє (прямо чи опосередковано):

- самим проектом або програмою за рахунок використання вже наявних методологій, технологій та методів управління проектом або програмою (як безпосередньо зі сфери управління проектами, так і з суміжних областей);

- зацікавленими особами;
- командою проекту або програми;
- рухомим контекстом, оточуючим середовищем.

Кожен ментальний простір оперує певними знаннями та навичками, характерними саме для цього простору, які можуть бути незрозумілими в іншому ментальному просторі. Наприклад, ментальний простір управління проектами оперує поняттями характерними саме для цього простору: «ієрархічна структура робіт», «проект», «метод

критичного шляху» тощо, які можуть бути зовсім незрозумілими інвестору, чи замовнику проекту.

Можемо стверджувати, що кожен ментальний простір включає та оперує певними елементами, або інформаційними одиницями цього ментального простору. Зазначимо, що інформаційною одиницею може бути як «чисте» знання, так і знання поєднане із досвідом, тобто навички. Причому ці інформаційні одиниці можуть бути:

- формалізованими (тобто мати вигляд шаблонів, мати певний, чітко визначений вигляд, усталені визначення, опис, тобто те, що однозначно розуміється фахівцями і може мати однозначне пояснення для нефаківців);

- знаходитися на стадії формалізації (тобто на рівні дискусії фахівців обговорюватись чіткі визначення, підходи, методи та засоби формалізації);

- творчими (тобто такими, що використовуються на рівні інтуїції та не мають чіткого пояснення).

Співвідношення інформаційних одиниць у різних ментальних просторах під час реалізації проекту чи програми залежить від того культурного середовища, в якому реалізується проект або програми і від того, з якого культурного середовища проектний менеджер, замовник, інвестор або інші зацікавлені особи.

Найчастіше саме невідповідність в якому та з якого під час реалізації міжнародних проектів та програм призводить до недосягнення цілей проекту або програми, дострокового закриття проекту чи програми, непорозуміння під час реалізації проекту чи програми між командою проекту та зацікавленими сторонами.

Можна знати які існують методології, технології та методи в управлінні проектами або програмами, але ніколи їх не використовувати, оскільки *культурно* це не прийнято. Можна довго дискутувати з реалізації певних питань та не прийти до єдиного рішення, оскільки проблеми *розглядаються з різних підходів щодо управління*, прийнятих у різних країнах. Однозначність та уніфікація інформаційних одиниць дозволяє прискорити та покращити процес управління проектами та програмами. Фактично, можна стверджувати, що чим більше уніфікованих інформаційних одиниць використовується під час управління проектом чи програмою, тим краще здійснюється реалізація проекту та програми, і тим менше часу проектний менеджер втрачає на вирішення поточних проблем.

На основі вищевикладеного спробуємо формально описати концептуальну модель ментального простору (рис. 1).

Модель може бути представлена у вигляді вкладених одне в одне кіл (за принципом «матрьошки»).

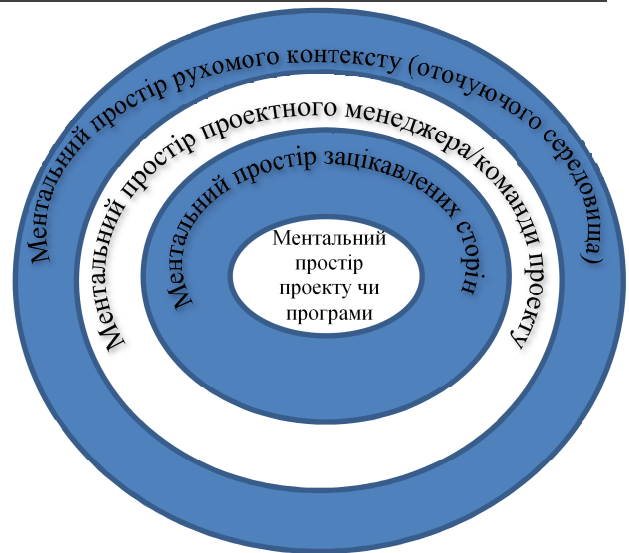

Рисунок 1 – Концептуальна модель ментального простору

Розглянемо взаємодію окремих елементів концептуальної моделі та введемо ряд визначень, пов'язаних із цією моделлю.

Визначення 1. Під ментальним простором будемо розуміти об'єднання двох просторів знань та дій (навичок).

Визначення 2. Мем – це найпростіша інформаційна одиниця.

Визначення 3. Мем у просторі знань – це ідея, символ, «чисте» знання, що передається усвідомлено чи неусвідомлено.

Визначення 4. Мем у просторі дій (навичок) – це фактичне практичне (матеріалізоване) уявлення знань, що базується на поведінкових, культурних та розумових підходах.

Кожен ментальний простір складається із базових одиниць – мемів [7], які характерні саме для цього простору, з одного боку, а також із мемів, які можуть бути зрозумілими у інших ментальних просторах. Чим більше мемів будуть знаходитися на межі різних ментальних просторів (тобто будуть зрозумілими всім учасникам цих просторів), тим більш однозначно буде відбуватися розуміння процесу управління проектом чи програмою, тим ефективніше буде впроваджуватись проекти та програми і тим менше будуть втрати часу на здійснення порозуміння в рамках реалізації проекту чи програми. Взаємодія мемів у ментальних просторах показана на рис. 2.

Успіх реалізації проекту або програми буде суттєво залежить від кількості та якості мемів різних ментальних просторів. Проте глибина, тобто інформаційне наповнення, мемів, їх кількість, якість, структура має бути вивчено, оцінено та узагальнено з метою здійснення практичного впровадження даної моделі у проектний процес.

Саме ці питання будуть розглянуті у подальших публікаціях автора.

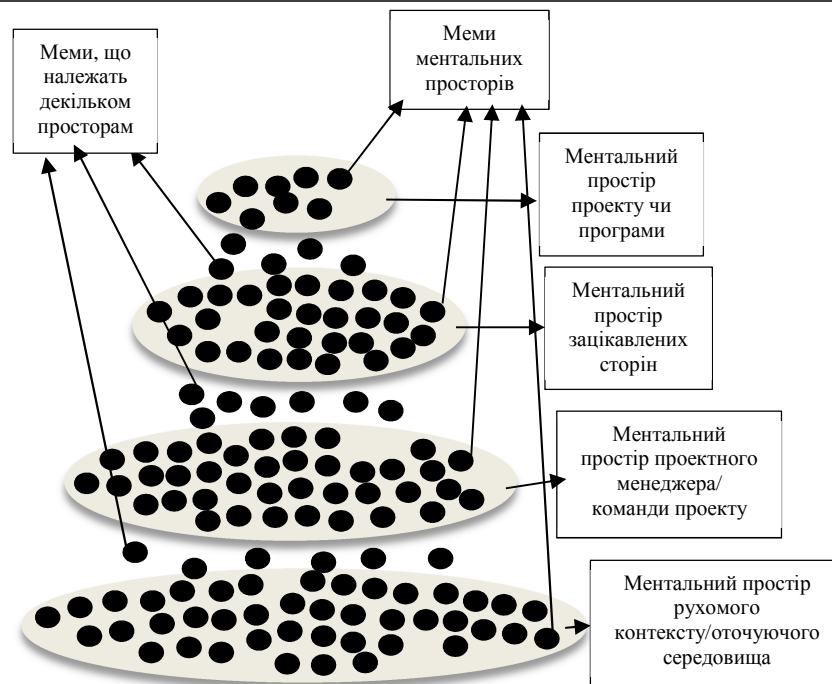

Рисунок 2 - Взаємодія мемів у ментальному просторі

Висновки

1. Розуміння формування, наповненості та взаємозв'язків інформаційних одиниць у різних ментальних просторах під час реалізації проектів є суттєвим для успішного управління проектом чи програмою.

2. Запропонована концептуальна модель ментального простору показує взаємозв'язок різних

ментальних просторів під час реалізації проекту чи програми.

3. Дослідження та формалізація складових концептуальної моделі – мемів – дозволить зблизити різні ментальні простори між собою та покращити процес взаєморозуміння зацікавлених сторін процесом управління під час реалізації проекту чи програми.

Список літератури

1. Нонака, И., Такеучи, Х. Компания – создатель знания. Зарождение и развитие инноваций в японских фирмах [Текст] / М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2011. – 384 С.: ил. ISBN 978-5-9693-0184-9
2. Куценко М. Формирование ментального пространства и создание сетей знаний в программах инновационного развития [Текст] / М.Н. Куценко // Управління розвитком складних систем. – 2011. - №8. – С.28 - 34.
3. Бондаренко, О. Українська ментальність в розмаїтті національних ментальних формувань й архетипів: історико-культурний аспект [Текст] / О.В.Бондаренко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2008. - №32. – С.66 - 78.
4. Бушуев, С.Д. Формирование ментального пространства инновационного развития [Текст] / С.Д.Бушуев, Р.Ф.Ярошенко, Н.П.Ярошенко // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2011. - №1/5 (49) – С.4 - 7.
5. Неизвестный С.И. Мозг проекта [Текст] / М.: «Russian Science Publisher», 2007 – С.398
6. Чумаченко, І. Управління проектами: процеси планування проектних дій / І.В. Чумаченко, В.В. Морозов, Н.В.Доценко, А.М.Чередніченко. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2014. – 673 с. ISBN 978-966-7735-92-0
7. Докинз, Р. Эгоистичный ген [Текст] / М.: Мир, 1993. – 318 С. ISBN 5-03-002531-6 (рус.)
8. Медведева О.М. Ціннісно-орієнтоване управління взаємодією в проектах: методологічні основи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра техн. наук: спец. 05.13.22 «Управління проектами та програмами» / О.М. Медведева. – Київ: КНУБА, 2013. – 44 с.
9. Бушуев, С.Д. Напрями дисертаційних наукових досліджень зі спеціальності «Управління проектами та програмами» [Текст] / С.Д. Бушуев, В.Д. Гогунський, К.В. Кошкін // Управління розвитком складних систем. – 2012. - №12. – С.5 - 7.
10. Гуцин, А.В. Ментальное пространство [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://my.mail.ru/community/poznau_mir/2550AC948C8DC5C9.html

Стаття надійшла до редколегії 21.05.2015

Рецензент: д-р техн. наук, проф. Н.С.Бушуєва, Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ.

Веренич Елена Владимировна

Докторант кафедри управління проектами, ORCID: 0000-0003-0972-6361

Київський національний університет будівництва та архітектури, Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ МЕНТАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Аннотация. Рассмотрены элементы ментального пространства. На основании этого предложена концептуальная модель формирования ментального пространства. Исследованы факторы, которые влияют на его формирование. Выделены основные информационные единицы. Исследовано и предложено использование мемов для описания информационных единиц, которыми оперируют ментальные пространства. Очерчены направления последующего научного исследования, касающиеся оценки количества, качества и структуры мемов, которые формируют ментальное пространство.

Ключевые слова: проект; программа; управление проектами; ментальное пространство; информационная единица; мем

Verenych Olena

Doctoral student of the project management department, ORCID: 0000-0003-0972-6361

Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv

CONCEPTUAL MODEL OF MENTAL SPACE FORMATION

Abstract. The existence of the country in modern economic world must be based on good economic ground. At a time when the country is in the economic recession and at the same time it try to be in the world economic life center, it is necessary to carry out the complex work for country reforming through series of reforms implementation that are inherently by projects and programs. World community agrees to help, but the international projects implementation are unsuccessful or partially unsuccessful quite often. These results are not only due to red tape and corruption reasons, but also due to partner misunderstanding at the mental level. At most project or program mental space is formed spontaneously and in the final stages of the project activities. Mental space units were considered. On this basis, the conceptual model of the mental space formation was offered. The factors, which influence on the space formation, were analyzed. The general information units were separated. Using memes for information unit description were analyzed and offered. The mental spaces operate by these units. It is outlined the following areas of scientific research. These researches will concern evaluation of quality, quantity and structure of memes, which form the mental space.

Keywords: project; program; project management; mental space; informational unit; meme

References

1. Nonaka, I. & Takeuchi, H. (2011). *The knowledge – creating company. How Japanese companies create the dynamics of innovation* / Moscow, Russia: 384 С. ISBN 978-5-9693-0184-9 [in Russian]
2. Kutsenko, M. (2011). *Mental space formation and network knowledge creation in innovation programs development. Management of Development of Complex Systems*. Kyiv, Ukraine: 8, 28 - 34.
3. Bondarenko, O. (2008). *Ukrainian mentality in variety of national mental formation and antitypes: historic-culture development* / Human newsletter ZGIA. Zaporozhe, Ukraine: 32, 66 - 78.
4. Bushuev, S. (2011). *Mental space formation of innovation development* / S. Bushuev, R. Yaroshenko, N. Yaroshenko // *Easten-European Journal of Enterprise Technologies*, 1/5 (49), 4 - 7.
5. Neizvestny, S. (2007) *Project brain*. Moscow, Russia: Russian Science Publisher, 398.
6. Chumachenko, I., Morozov, V., Dotsenko, N. & Cherednichenko, A. (2014). *Project management: processes of planning of the project activities*. Kyiv, Ukraine: “KROK” University, 673. ISBN 978-966-7735-92-0
7. Dawkins, R. (1993). *The Selfish Gene*. Moscow, Russia: Mir, 318 [in Russian]. ISBN 5-03-002531-6
8. Medvedieva, E. M. (2013). *Tsinnisno-orientovane uprovlinnia vzaiemodiieiu v proektakh: metodologichni osnovy [Value-oriented collaboration management in projects: methodological base]. Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, Ukraine: KNUBA [in Ukraine].
9. Bushuev, S. (2012). *Directions of the thesis researches in the specialty of Projects and Programs management* / S. Bushuev, V. Gogunskii & K. Koshkin // *Management of Development of Complex Systems*. Kyiv, Ukraine: 12, 5 - 7.
10. Gushchin, A. *Mentalnoie prostranstvo [Mental space]*. Retrieved from http://my.mail.ru/community/poznay_mir/2550AC948C8DC5C9.html

Посилання на публікацію

- APA Verenych, Olena (2015). *Conceptual model of mental space formation. Management of Development of Complex Systems, Issue 23 (1)*, 39 – 43 [in Ukraine]. [dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.1599.6881](https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1599.6881)
- ГОСТ Веренич, О.В. Концептуальна модель формування ментального простору [Текст] / О.В. Веренич // *Управління розвитком складних систем*. – 2015. – №23. – С. 39 – 43. [dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.1599.6881](https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1599.6881)